8-tema. Wásiyatnama boyınsha miyrasxorlıq

8-tema / 16 · 1-semestr

MAZMUNI

1. Bap
2. Qısqasha juwmaq
3. Kazuslar (IRAC)
4. Test
5. Glossariy
6. Xronologiya
7. Mind-map
8. Túsindiriw hám sxema
9. Derekler

Bap

Wásiyatnama boyınsha miyrasxorlıq puqaralıq huqıqınıń eń áhmiyetli hám quramalı institutlarınıń biri bolıp, shaxstıń óz mal-múlkin qaytıs bolǵanınan keyin qanday bólistiriliwin sheshiwdegi mutlaq erk-ıqrarın ańlatadı. Bul sabaǵımızda wásiyatnama dúziwdiń ulıwma qaǵıydaları, onıń formasına qoyılatuǵın qatań talaplar hámde miyras qaldırıwshınıń erk-ıqrarın ámelge asırıw mexanizmleri menen tanısamız. Sabaq dawamında wásiyat erkinligi hám onıń shegaraları, shártli wásiyatnamalar, miyrasxordı orınbasar etip tayınlaw sıyaqlı ózine tán huqıqıy konstrukciyalardı analiz qılamız. Sonday-aq, notarial hám oǵan teńlestirilgen wásiyatnamalar, wásiyat sırı, onı tálqin qılıw, biykarlaw hám ózgertiw tártipleri kórip shıǵıladı. Sabaqtıń juwmaqlawshı bóliminde wásiyatnamanıń haqıyqıy emesligi, onı atqarıw procesi, sonday-aq, wásiyat júzesinen májbúriyat (legat) hám moynına wazıypa jüklew sıyaqlı arnawlı biyliklerdiń huqıqıy aqıbetleri tolıq sáwlelendiriledi. Bul bilimler bolajaq yuristler ushın miyras dawların durıs sheshiwde áhmiyetli irgetas bolıp xızmet etedi.

QISQASHA

- 1 jıl — Atqarıwshınıń wákillik múddeti (Wásiyatnama atqarıwshısı óz wazıypaların miyras ashılǵan kúnnen baslap kóp degende 1 jıl ishinde atqarıwı kerek (PK 1131-statya).)
- 2 ta — Jasırın wásiyatnama gúwaları (Jasırın wásiyatnamanı konvertke salıw hám tastıyıqlaw ushın keminde eki gúwa qatnasıwı shárt (PK 1125-statya).)
- Májbúriy úles — Wásiyat erkinligi shegarası (Wásiyat qılıwshı qálegen shaxsqa múlk qaldırıwı múmkin, lekin nızamlı miyrasxorlardıń májbúriy úlesin shetlep óte almaydı.)

8.1 Wásiyatnama boyınsha miyrasxorlıqtıń ulıwma qaǵıydaları

Wásiyatnama — bul puqaranıń ózine tiyisli mal-múlkti yamasa bul mal-múlkke bolǵan huqıqın qaytıs bolǵan jaǵdayda biylew haqqındaǵı jeke qálew-erkidir. Puqaralıq nızamshılıǵına kóre, wásiyatnama tek ǵana sháxsen dúziliwi tiyis, onı wákil arqalı dúziwge ulıwma jol qoyılmaydı. Wásiyat erkinligi principi sonı ańlatadı,

puqara óziniń barlıq mal-múlkin yamasa onıń bir bólegin nızam boyınsha miyrasxorlar sheńberine kiretuǵın yamasa kirmeytuǵın qálegen shaxsla, yuridikalıq shaxslarǵa, mámleketke yamasa puqaralardıń ózin-ózi basqarıw organlarına wásiyat qılıwı múmkin. Sonday-aq, wásiyat qılıwshı nızam boyınsha miyrasxorlardan birin, bir neshewin yamasa hámmesin sebebin túsindirmesten miyraslan ayırıw huqıqına iye. Biraq, nızam boyınsha miyrasxordı miyraslan ayırıw, eger wásiyatnamada basqasha jaǵday kórsetilmegen bolsa, onıń usınıw huqıqı boyınsha miyrasxorlıq qılatuǵın áwladlarına qatnaslı qollanılmaydı. Wásiyat erkinligi tek ǵana nızamda belgilengen májbúriy úles qaǵıydaları menen ǵana sheklenedi. Miyras qaldırıwshı tek ǵana ózine tiyisli bolǵan, bálki keleshekte satıp alınıwı yamasa oǵan tiyisli bolıp qalıwı múmkin bolǵan mal-múlk júzesinen de biylik beriwge haqlı. Eger miyras ashılǵan waqıtqa kelip bul múlk oǵan tiyisli bolıp qalsa, wásiyatnama haqıyqıy esaplanadı. Mal-múlktiń wásiyat qılınbaǵan bólegi nızam boyınsha miyrasxorlar arasında bólistiriledi. Bul miyrasxorlar qatarına mal-múlktiń basqa bólegi wásiyatnama boyınsha qaldırılǵan nızam boyınsha miyrasxorlar da kiredi. Faraziy misal: Anvar baba óziniń úlken háwlisi dosı Sobirge, banktegi pulların bolsa mámleketke wásiyat qıldı. Óziniń jalǵız ulı bolsa hesh qanday túsindiriwsiz miyraslan ayırdı. Anvar babanıń avtomobili wásiyatnamada kórsetilmegen edi. Qaytıs bolǵanınan soń, háwli Sobirge, pullar mámleketke ótedi. Avtomobil bolsa wásiyat qılınbaǵan bólek retinde nızam boyınsha miyrasxorlarǵa ótiwi kerek, biraq ul miyraslan ayırılǵanı ushın onı ala almaydı. Eger ul májbúriy úles alıw huqıqına iye bolsa (máselen, miynetke jaramlı bolmasa), ol jaǵdayda wásiyatnamanıń shártlerine qaramastan, nızamda belgilengen úlesin talap qılıwı múmkin.

- Wásiyatnama sháxsen dúziliwi shárt, wákil arqalı dúziw qadaǵan etiledi (PK 1120-statya).
- Wásiyat qılıwshı qálegen shaxsqa, mámleketke yamasa shólkemge múlk qaldırıwı hám nızamlı miyrasxorlardı sebepsiz miyraslan ayırıwı múmkin (PK 1120-statya).
- Wásiyat qılınbaǵan mal-múlk bólegi nızam boyınsha miyrasxorlar arasında bólistiriledi (PK 1123-statya).

> **TIYKARǴI PIKIR**
> Wásiyat erkinligi mutlaq kórinse de, ol nızamdaǵı májbúriy úles qaǵıydaları menen sheklenedi. Wásiyat qılıwshı nızamlı miyrasxordı miyraslan ayırsa da, eger ol májbúriy úleske haqlı bolsa, óz úlesin aladı.

8.2 Shártli wásiyat hám miyrasxordı orınbasar etip tayınlaw

Wásiyat qılıwshı miyrastıń alınıwı ushın miyrasxor minez-qulqınıń ózgesheligin nızamlı túrde shárt etip qoyıwǵa haqlı. Bul shártli wásiyatnama dep ataladı. Shártler miyrasxordıń bilimlendiriw alıwı, belgili bir kásipti iyelewi yamasa zıyanlı ádetlerden waz keshiwi sıyaqlı nızamlı hám etikalıq normalarǵa sáykes keletuǵın talaplar bolıwı múmkin. Biraq, miyrasxordı tayınlaw yamasa miyrasxorlıq huqıqınan ayırıw haqqındaǵı biylikke kiritilgen ǵayrınızamıy shártler (máselen, jınayat islewdi yamasa belgili bir shaxsqa úyleniwdi talap qılıw) haqıyqıy esaplanbaydı. Eger wásiyatnamaǵa kiritilgen shártti miyrasxor óz den sawlıǵı yamasa basqa obyektiv sebepler túpki-tiykarınan orınlay almasa, bul shárt miyrasxordıń dáwası boyınsha sud arqalı haqıyqıy emes dep tabılıwı múmkin. Miyrasxordan keyingi miyrasxorlardı tayınlaw (substituciya) institutı da bar. Wásiyat qılıwshı wásiyatnamada kórsetilgen miyrasxor miyras ashılǵanǵa shekem qaytıs bolıwı, miyrastı qabıl qılmawı, onnan waz keshiwi yamasa ılayıqsız miyrasxor retinde shetletiliwi itimalın názerde tutıp, basqa miyrasxordı (orınbasardı) tayınlaw huqıqına iye. Nızamǵa muwapıq miyrasxor bola alatuǵın qálegen shaxs orınbasar etip tayınlanıwı múmkin. Áhmiyetli qaǵıyda sonnan ibarat, wásiyatnama boyınsha miyrasxordıń orınbasar miyrasxor zıyanına miyraslan waz keshiwine jol qoyılmaydı. Faraziy misal:

Batır óziniń biznesin ulı Jamalǵa wásiyat qıldı, lekin shárt qoydı: Jamal joqarı maǵlıwmat alıwı kerek. Bul nızamlı shárt. Sonday-aq, Batır wásiyatnamada kórsetti, eger Jamal miyras ashılǵanǵa shekem qaytıs bolsa yamasa miyraslan waz keshse, biznes Batırdıń úkesi Sanjarǵa ótedi. Bul jaǵdayda Sanjar orınbasar miyrasxor esaplanadı. Eger Jamal miyrastı qabıl qılıp, keyin onı basqa birewdiń paydasına waz keshpekshi bolsa, nızam buǵan jol qoymaydı, sebebi orınbasar miyrasxor (Sanjar) bar.

- Miyras alıw ushın miyrasxordıń minez-qulqına nızamlı shártler qoyılıwı múmkin (PK 1121-statya).
- Ǵayrınızamıy yamasa obyektiv sebeplerge kóre orınlap bolmaytuǵın shártler haqıyqıy emes dep tabılıwı múmkin (PK 1121-statya).
- Tiykarǵı miyrasxor miyrastı ala almaytuǵın jaǵdaylar ushın orınbasar miyrasxor tayınlanıwı múmkin (PK 1122-statya).

> **JIYI USHIRASATUǴIN QÁTELIK**
> Shártli wásiyatnamada insannıń konstituciyalıq huqıqların sheklewshi shártler (máselen, "pálenshege úylenseń ǵana miyras alasań" yamasa "diniy isenimińdi ózgertseń") mutlaq ǵayrınızamıy esaplanadı hám óz-ózinen haqıyqıy emes.

> **IMTIXAN USHIN**
> Imtixanda orınbasar miyrasxor tayınlawdıń tiykarların sanap beriw soraladı: tiykarǵı miyrasxordıń qaytıs bolıwı, miyrastı qabıl qılmawı, waz keshiwi, ılayıqsız dep tabılıwı yamasa shártlerdi orınlamawı.

8.3 Wásiyatnamanıń forması: notarial hám oǵan teńlestirilgen wásiyatnamalar

Wásiyatnama qatań túrde jazılǵan jeri hám waqtı kórsetilgen halda jazbasha formada dúziliwi hám wásiyat qılıwshı tárepinen óz qolı menen qol qoyılıwı tiyis. Nızamshılıqta jazbasha formadaǵı wásiyatnamalardıń eki túri tán alınadı: notarial tastıyıqlanǵan hám notarial tastıyıqlanǵan wásiyatnamalarǵa teńlestirilgen wásiyatnamalar. Eger wásiyat qılıwshı fizikalıq kemshiligi, keselligi yamasa sawatsızlıǵı sebepli onı ózi qol qoya almasa, onıń iltimasına bınaan notarius qatnasıwında basqa shaxs qol qoyıwı múmkin. Bunda sebepler álbette kórsetiliwi shárt. Notarius, wásiyatnama paydasına dúzilgen shaxs (onıń shańaraq aǵzaları), tolıq mámile uqıplılıǵına iye bolmaǵanlar, sawatsızlar hám jalǵan gúwalıq ushın sudlanǵanlar wásiyatnamaǵa qol qoya almaydı. Notarial wásiyatnama wásiyat qılıwshı tárepinen jazılıwı yamasa onıń sózlerinen notarius tárepinen jazıp alınıwı múmkin. Jasırın wásiyatnama — bul wásiyat qılıwshınıń qálewine kóre notarius onıń mazmunı menen tanıspastan tastıyıqlaytuǵın wásiyatnama. Ol wásiyat qılıwshı tárepinen óz qolı menen jazılıwı hám qol qoyılıwı, sońınan eki gúwa hám notarius qatnasıwında konvertke salınıp jelimlengen halda tastıyıqlanıwı shárt. Turmıslıq zárúrlikler sebepli ayırım lawazımlı shaxslar tastıyıqlagan wásiyatnamalar notarial wásiyatnamaǵa teńlestiriledi. Bularǵa: emlewxanalarda emlenip atırǵanlardıń bas shıpaker tárepinen; kemelerde júzip júrgenlerdiń keme kapitanı tárepinen; ekspediciyalardaǵı shaxslardıń ekspediciya baslıǵı tárepinen; áskeriy xızmetkerlerdiń bólim komandiri tárepinen; qamaqta saqlanıp atırǵanlardıń mákeme baslıǵı tárepinen tastıyıqlanǵan wásiyatnamaları kiredi. Faraziy misal: Sardar uzaq múddetli teńiz saparında awır kesal bolıp qaldı. Keme ashıq teńizde bolǵanı ushın notarius joq. Sardar óz wásiyatnamasın jazadı hám keme kapitanına tastıyıqlatadı. Bul húJjet notarial tastıyıqlanǵan wásiyatnamaǵa tolıq teńlestiriledi hám miyras ashılǵanda nızamlı kúshke iye boladı.

• Wásiyatnama jazbasha formada, jeri hám waqtı kórsetilip, sháxsen qol qoyılıwı shárt (PK 1124-statya).

• Jasırın wásiyatnama óz qolı menen jazılıwı hám eki gúwa qatnasıwında konvertke salınıwı kerek (PK 1125-statya).

• Emlewxana, keme, ekspediciya, áskeriy bólim hám qamaqxana baslıqları tárepinen tastıyıqlanǵan wásiyatnamalar notarial wásiyatnamaǵa teńlestiriledi (PK 1126-statya).

> **IMTIXAN USHIN**
> Kimler wásiyat qılıwshınıń ornına wásiyatnamaǵa qol qoyıwı múmkin emesligin yatta saqlań: notariustıń ózi, miyrasxor hám onıń jaqın tuwısqanları, mámilege uqıpsızlar hám jalǵan gúwalıq ushın sudlanǵanlar.

8.4 Wásiyatnamanıń sırlılıǵı hám onı tálqin qılıw

Wásiyatnama sırı miyras qaldırıwshınıń jeke turmısı qolqatılsızlıǵın hám onıń erki erkinligin sırtqı basımlardan qorǵawshı áhmiyetli kepillik bolıp tabıladı. Nızamǵa kóre, notarius, wásiyatnamanı tastıyıqlawshı basqa lawazımlı shaxs, sonday-aq wásiyat qılıwshınıń ornına wásiyatnamaǵa qol qoyǵan puqara miyras ashılǵanǵa shekem (yaǵnıy wásiyat qılıwshı qaytıs bolǵanǵa shekem) wásiyatnamanıń mazmunına, onıń dúziliwi, biykarlanıwı yamasa ózgertiliwine tiyisli maǵlıwmatlardı járiyalawǵa haqlı emes. Bul qaǵıyda wásiyat qılıwshıǵa tiri waqtında tuwısqanları yamasa basqa shaxslar tárepinen narazılıqlar, basımlar yamasa dawlar kelip shıǵıwınıń aldın aladı. Wásiyatnamanı tálqin qılıw máseleleri miyras ashılǵannan soń júzege keledi. Wásiyatnama notarius, wásiyattı atqarıwshı yamasa sud tárepinen tálqin qılınǵanında ondaǵı sózler hám ibaralardıń túp (sózbe-sóz) mánisi itibarǵa alınadı. Eger wásiyatnamadaǵı qanday da bir qaǵıydanıń túp mánisi anıq bolmasa, ol basqa qaǵıydalar hám ulıwma wásiyatnamanıń ulıwma mazmunı menen salıstırıw arqalı anıqlanadı. Maqset — miyras qaldırıwshınıń haqıyqıy qálew-erkin júzege shıǵarıw. Faraziy misal: Otabek óz wásiyatnamasında "Meniń barlıq transport qurallarım ulıma ótsin" dep jazǵan. Qaytıs bolǵanınan soń, onıń atında jeńil avtomobil hám awıl xojalıǵı traktorı bar ekenligi anıqlandı. Basqa miyrasxorlar traktor transport quralı emes, bálki arnawlı texnika dep daw shıǵardı. Sud wásiyatnamanı tálqin qılıwda, Otabektiń basqa bántlerde awıl xojalıǵı jerlerin de ulına qaldırǵanın inabatqa alıp, "transport quralları" ibarası astında traktordı da názerde tutqan dep taptı hám wásiyatnamanıń ulıwma mazmunına súyenip qarar qabıl qıldı.

• Miyras ashılǵanǵa shekem wásiyatnama mazmunı hám oǵan tiyisli háreketler sır saqlanıwı shárt (PK 1128-statya).

• Wásiyatnamanı tálqin qılıwda birinshi náwbette sózlerdiń túp mánisine qaraladı (PK 1129-statya).

• Anıqsızlıq bolsa, qaǵıydalar wásiyatnamanıń ulıwma mazmunı menen salıstırıladı (PK 1129-statya).

> **IS PENEN BAYLANIS**
> Ámeliyatta kóbinese múlktiń anıq mánzili yamasa ataması qáte jazılǵan jaǵdaylar ushırasadı. Bunday jaǵdayda sud wásiyatnamanıń basqa bólimleri hám miyras qaldırıwshınıń tiri waqtındaǵı háreketlerin salıstırıp, onıń haqıyqıy erkin anıqlaydı.

8.5 Wásiyattı biykarlaw hám ózgertiw

Miyras qaldırıwshı wásiyatnama dúzgennen keyin onı qálegen waqıtta biykarlaw hám ózgertiw barasında tolıq erkin bolıp, bunda biykarlaw yamasa ózgertiw sebeplerin hesh kimge túsindiriwge májbúr emes. Wásiyatnamanı biykarlaw yamasa ózgertiwdiń bir neshe usılları bar. Birinshiden, wásiyat qılıwshı jańa wásiyatnama dúziw arqalı aldın dúzilgen wásiyatnamanı tolıǵı menen yamasa onıń keyingi wásiyatnamaǵa qayshı bolǵan bólegin biykarlawı múmkin. Ekinshiden, wásiyatnama wásiyat qılıwshı tárepinen tikkeley joq qılıp taslanıwı múmkin. Úshinshiden, wásiyat qılıwshınıń jazbasha biyligine bınaan notarius yamasa basqa lawazımlı shaxslar tárepinen onıń barlıq nusqaların joq qılıp taslaw jolı menen biykarlanıwı múmkin. Nızamshılıqtaǵı eń áhmiyetli qaǵıydalardan biri sonnan ibarat, eger wásiyat qılıwshı tárepinen keyingi wásiyatnama óz náwbetinde biykarlanǵan yamasa ózgertilgen bolsa, jańa wásiyatnama dúziw arqalı tolıǵı menen yamasa ishinara biykarlanǵan aldıńǵı wásiyatnama qayta tiklenbeydi. Faraziy misal: Kárim óziniń úyin 2020-jılda aǵasına wásiyat qıldı (1-wásiyatnama). 2022-jılda pikirin ózgertip, sol úydi óziniń dosına wásiyat qıldı (2-wásiyatnama). Bul háreket penen 1-wásiyatnama nızamlı túrde biykarlanadı. 2023-jılda Kárim dosı menen urısıp qalıp, notariusqa barıp 2-wásiyatnamanı biykarlaw haqqında arıza jazdı hám onı joq qıldı. Bul jaǵdayda 2020-jıldaǵı 1-wásiyatnama óz-ózinen qayta tiklenbeydi. Eger Kárim jańa wásiyatnama jazbasa, onıń qaytıs bolǵanınan soń úy nızam boyınsha miyrasxorlarǵa ótedi.

- Wásiyat qılıwshı wásiyatnamanı qálegen waqıtta sebebin kórsetpesten biykarlawı yamasa ózgertiwi múmkin (PK 1127-statya).
- Jańa wásiyatnama aldıńǵısın tolıq yamasa oǵan qayshı bolǵan bóleginde biykarlaydı (PK 1127-statya).
- Keyingi wásiyatnama biykarlansa da, onnan aldıńǵı biykarlanǵan wásiyatnama qayta tiklenbeydi (PK 1127-statya).

> **SALISTIRIŃ**
> Ózgertiw hám biykarlawdıń parqı: Ózgertiwde tek ayırım bántler jańalanadı (máselen, mashina ulǵa emes, qızǵa beriledi), lekin wásiyatnamanıń basqa bólimleri kúshte qaladı. Biykarlawda bolsa pútin hújjet yuridikalıq kúshin joǵaltadı.

8.6 Wásiyatnamanıń haqıyqıy emesligi

Wásiyatnama qatań formallıq talaplarǵa iye bolǵan bir tárepleme pitim bolǵanlıǵı sebepli, onıń haqıyqıy emesligi hám arnawlı, hám ulıwma puqaralıq nızamshılıǵı qaǵıydalarına boysınadı. Tiysilli formada dúzilmegen (máselen, jazbasha formaǵa ámel qılınbaǵan, qol qoyılmaǵan yamasa notarial tastıyıqlanbaǵan) wásiyatnama óz-ózinen haqıyqıy emes. Sonday-aq, wásiyatnamanıń haqıyqıy emesligi pitimler haqıyqıy emesligi haqqındaǵı ulıwma qaǵıydalarǵa (máselen, mámilege uqıpsız shaxs tárepinen dúzilgenligi, aldaw, zorlıq yamasa qorqıtıw tásirinde dúzilgenligi) da tiykarlanadı. Wásiyatnamanıń haqıyqıy emes dep tabılıwınan múlkiy aqıbetlerge iye bolatuǵın shaxstıń (ádetde, nızam boyınsha miyrasxorlardıń) dáwası boyınsha wásiyatnama sud tártibinde haqıyqıy emes dep tabılıwı múmkin. Áhmiyetli qaǵıyda sonnan ibarat, wásiyatnamadaǵı ayırım biyliklerdiń haqıyqıy emesligi wásiyatnamanıń qalǵan bólegi haqıyqıylıǵına tásir etpeydi. Eger wásiyatnama haqıyqıy emes dep tabılsa, usı wásiyatnamaǵa bınaan miyraslan ayırılǵan miyrasxor ulıwma tiykarlarda nızam boyınsha miyras alıw huqıqına iye boladı. Faraziy misal: Qartayıp qalǵan hám ruwxıy jaǵdayı jamanlasqan Nadira xala óziniń barlıq mal-múlkin onı baǵıp

atırǵan biygane shaxsqa wásiyat qıldı. Qaytıs bolǵanınan soń, Nadira xalanıń qızı sudqa múrájat qılıp, anası wásiyatnama dúziw waqtında óz háreketleriniń áhmiyetin túsine almaǵanlıǵın medicinalıq ekspertiza arqalı ispatladı. Sud wásiyatnamanı haqıyqıy emes dep taptı. Nátiyjede, biygane shaxs miyras alıw huqıqınan ayırıldı hám qız jalǵız nızamlı miyrasxor retinde barlıq múlkke iye shıqtı.

- Formaǵa tiyisli talaplar buzılǵan wásiyatnama óz-ózinen haqıyqıy emes (PK 1130-statya).
- Wásiyatnama dúziw tártibi buzılǵanda, múlkiy mápdar shaxs sudqa dáwa kirgiziwi múmkin (PK 1130-statya).
- Wásiyatnama haqıyqıy emes dep tabılsa, onda miyraslan ayırılǵan shaxs nızamlı tiykarda miyras aladı (PK 1130-statya).

> **TIYKARǴI PIKIR**
> Wásiyatnamanıń ishinara haqıyqıy emesligi onıń pútinley biykarlanıwına alıp kelmeydi. Eger tek ǵana bir bánt nızamǵa qayshı bolsa, tek sol bánt biykarlanadı, qalǵan erk bolsa atqarıla beredi.

8.7 Wásiyatnamanıń atqarılıwı

Wásiyatnamanıń atqarılıwı miyras qaldırıwshınıń erki tolıq hám ádalatlı ámelge asıwın támiyinlewshi process bolıp tabıladı. Wásiyat qılıwshı wásiyatnamanıń atqarılıwın ózi wásiyatnamada kórsetken, miyrasxor esaplanbaytuǵın shaxsqa — wásiyatnamanı atqarıwshıǵa (dusheprikashchik) tapsırıwı múmkin. Bunıń ushın usı shaxstıń jazbasha razılıǵı talap qılınadı. Eger wásiyat qılıwshı atqarıwshını tayınlamaǵan bolsa, miyrasxorlar ózara kelisip, atqarıwdı miyrasxorlardan birine yamasa basqa shaxsqa tapsırıwları múmkin. Kelisim bolmasa, atqarıwshı sud tárepinen tayınlanıwı múmkin. Wásiyatnamanı atqarıwshınıń tiykarǵı wazıypaları tómendegilerden ibarat: miyrastı qorǵaw hám onı basqarıw; barlıq miyrasxorlar hám legatariylerdi miyras ashılǵanlıǵı haqqında xabardar qılıw; miyras qaldırıwshınıń qarızların óndiriw; mal-múlkti miyrasxorlarǵa tarqatıw hám wásiyat májbúriyatları atqarılıwın támiyinlew. Atqarıwshı óz wazıypaların miyrastı qarızlardan azat qılıw hám miyrasxorlar múlkke iyelik qılıwǵa kirisiwi ushın zárúr bolǵan aqılǵa muwapıq múddet ishinde ámelge asıradı, biraq bul múddet miyras ashılǵan kúnnen baslap bir jıldan asıp ketpewi kerek. Atqarıwshı miyras esabınan óz qárejetlerin qaplaw hám, eger wásiyatnamada kórsetilgen bolsa, haq alıw huqıqına iye. Faraziy misal: Isbilermen Rustam qaytıs boldı. Onıń wásiyatnamasında kóplegen kóshpes múlkler hám túrli miyrasxorlar kórsetilgen edi. Ol óziniń yurist dosı Alisherdi wásiyatnama atqarıwshısı etip tayınlaǵan. Alisher miyras ashılǵash, zavodlardı waqtınsha basqarıp turdı, kreditorlar menen esap-kitap qıldı hám 8 ay ishinde barlıq taza aktivlerdi miyrasxorlarǵa wásiyatnamada kórsetilgenindey bólistirip berdi. Sońınan miyrasxorlarǵa qılınǵan isler júzesinen esabat usındı.

- Wásiyatnama atqarıwshısı miyrasxor bolmaǵan shaxs bolıwı hám onıń razılıǵı alınıwı kerek (PK 1131-statya).
- Atqarıwshı miyrastı qorǵaydı, basqaradı hám miyrasxorlarǵa bólistiredi (PK 1131-statya).
- Atqarıw múddeti miyras ashılǵan kúnnen baslap bir jıldan aspawı kerek (PK 1131-statya).

> **IMTIXAN USHIN**

> Wásiyatnama atqarıwshısınıń wákillik múddeti qatań belgilengen - miyras ashılǵan kúnnen baslap kóp degende 1 jıl. Bul múddet tawsılǵash, ol miyrasxorlarǵa esabat beriwi shárt.

8.8 Wásiyat júzesinen májbúriyat (legat) hám moynına wazıypa júklew

Miyras qaldırıwshı wásiyatnamada tek ǵana múlkti bólistiriwi, bálki miyrasxorlar moynına málim májbúriyatlardı da júklewi múmkin. Wásiyat júzesinen májbúriyat (legat) — bul wásiyat boyınsha miyrasxordıń moynına miyras esabınan úshinshi shaxs (legatariy) paydasına qanday da bir múlkiy májbúriyattı atqarıwdı júklew. Legat obyekti buyımdı múlk etip beriw, qarızdı keshiw, málim isti atqarıw yamasa turaq jaydan ómirbaxı paydalanıw huqıqın beriw bolıwı múmkin. Áhmiyetli tárepi shunda, miyrasxor legattı tek ǵana ózine ótken miyrastıń qarızlar shegerip taslanǵannan keyingi haqıyqıy qunı sheńberinde ǵana atqaradı. Eger miyrasxor májbúriy úleske haqlı bolsa, legat tek onıń májbúriy úlesinen artıqsha bolǵan bóleginen atqarıladı. Moynına wazıypa júklew (burden) bolsa legattan parıq qıladı. Wásiyat qılıwshı miyrasxor moynına múlkiy yamasa nomúlkiy ózgeshelikke iye bolǵan, ádetde ulıwma paydalı maqsetti gózleytuǵın háreketti islewdi júklewi múmkin (máselen, miyras qaldırıwshınıń úy haywanların baǵıw, onıń shıǵarmaların basıp shıǵarıw yamasa kollekciyasın muzeyge tapsırıw). Wazıypa júklewde anıq bir kreditor (talap qılıwshı shaxs) bolmaydı. Faraziy misal: Dilshod ákesinen úlken háwlini miyras etip aldı. Wásiyatnamada ákesi Dilshodtıń moynına eki shárt qoyǵan edi: 1) Ákesiniń qarındası (ápkesi) usı háwliniń bir bólmesinde ómiriniń aqırına shekem jasaw huqıqına iye bolıwı (bul turaq jaydan ómirbaxı paydalanıw huqıqın beriwshi legat). 2) Ákesiniń bay kitapxanasın qala oraylıq kitapxanasına biypul tapsırıw (bul ulıwma paydalı maqsetti gózleytuǵın moynına wazıypa júklew). Eger Dilshod háwlini satsa da, ápkesiniń jasaw huqıqı saqlanıp qaladı.

- Legat — miyrasxor moynına úshinshi shaxs paydasına múlkiy májbúriyat júklew (PK 1132-statya).
- Legat tek miyrastıń qarızlar tólengennen keyingi taza qunı sheńberinde atqarıladı (PK 1132-statya).
- Moynına wazıypa júklew ulıwma paydalı maqsetlerde múlkiy yamasa nomúlkiy háreketlerdi talap qıladı (PK 1133-statya).

> **SALISTIRIŃ**
> Legat hám wazıypa júklewdiń tiykarǵı parqı: Legatta anıq bir shaxs (legatariy) múlkiy máp kóredi hám talap qılıw huqıqına iye boladı. Wazıypa júklewde bolsa anıq kreditor bolmaydı hám ol kóbinese ulıwma máp yamasa nomúlkiy maqsetlerge xızmet etedi.

TIYKARǴI JUWMAQLAR

1. Wásiyatnama tek ǵana sháxsen dúziliwi hám qatań jazbasha formada bolıwı shárt.
2. Wásiyat erkinligi keń bolıp, tek nızamdaǵı májbúriy úles qaǵıydaları menen sheklenedi.
3. Miyrasxorǵa nızamlı hám etikalıq shártler qoyılıwı, sonday-aq, orınbasar miyrasxor tayınlanıwı múmkin.
4. Wásiyatnama sırı qatań qorıqlanadı hám onı buzǵan shaxslar juwapkershilikke tartıladı.
5. Jańa wásiyatnama dúziw avtomatikalıq túrde aldıńǵısın (oǵan qayshı bóleginde) biykarlaydı.
6. Wásiyatnama formasınıń buzılıwı onıń óz-ózinen haqıyqıy emesligine alıp keledi.
7. Wásiyatnama atqarıwshısı miyrastı basqarıw hám bólistiriw ushın kóp degende 1 jıl múddetke tayınlanadı.

8. Miyrasxor moynına úshinshi shaxslar paydasına múlkiy (legat) yamasa ulıwma paydalı (wazıypa) májbúriyatlar júkleniwi múmkin.

Qısqasha juwmaq

Wásiyatnama boyınsha miyrasxorlıq shaxstıń óz mal-múlkin qaytıs bolǵanınan keyin bólistiriw barasındaǵı mutlaq erkin sáwlelendiredi. Wásiyatnama qatań túrde sháxsen hám jazbasha formada dúziliwi, notarial yamasa oǵan teńlestirilgen tártipte tastıyıqlanıwı shárt. Nızamshılıq wásiyat erkinligin kepilleydi, yaǵnıy puqara óz múlkin qálegen shaxsqa qaldırıwı, nızamlı miyrasxorlardı miyraslan ayırıwı hám miyrasxorlarǵa túrli nızamlı shártler qoyıwı múmkin. Sonıń menen birge, bul erkinlik tek májbúriy úles qaǵıydaları menen sheklenedi. Wásiyatnama sırı miyras ashılǵanǵa shekem qatań saqlanadı. Wásiyat qılıwshı qálegen waqıtta óz wásiyatnamasın biykarlawı yamasa ózgertiwi múmkin, bunda jańa wásiyatnama eskilerin biykarlaydı. Quramalı miyras massasın basqarıw ushın wásiyatnama atqarıwshısı tayınlanıwı múmkin. Sonday-aq, miyras qaldırıwshı miyrasxorlar moynına úshinshi shaxslar paydasına múlkiy májbúriyat (legat) yamasa ulıwma paydalı maqsetlerde wazıypa júklew huqıqına iye. Wásiyatnama dúziw tártibiniń buzılıwı onı haqıyqıy emes dep tabıwǵa tiykar boladı.

TIYKARǴI PRINCIPLER

1. Sháxsiylik principi: Wásiyatnama tek sháxsen dúziledi, wákillikke jol qoyılmaydı.
2. Wásiyat erkinligi: Múlkti qálegen shaxsqa qaldırıw hám nızamlı miyrasxorlardı ayırıw huqıqı.
3. Formalıq qatańlıq: Jazbasha forma hám tastıyıqlaw tártibine ámel qılmaw wásiyatnamanı haqıyqıy emes dep tabıwǵa alıp keledi.
4. Sırlılıq kepilligi: Miyras ashılǵanǵa shekem wásiyatnama mazmunın járiyalaw qadaǵan etiledi.
5. Erktiń ústemligi: Wásiyatnamanı tálqin qılıwda miyras qaldırıwshınıń túp maqseti anıqlanadı.
6. Biykarlaw erkinligi: Wásiyatnamanı qálegen waqıtta sebepsiz ózgertiw yamasa biykarlaw múmkin.
7. Májbúriy úles qorǵawı: Wásiyat erkinligi miynetke jaramlı emes miyrasxorlardıń huqıqların buzmawı kerek.

> **TIYKARǴI TERMINLER**
> Wásiyatnama · Wásiyat erkinligi · Shártli wásiyatnama · Orınbasar miyrasxor · Jasırın wásiyatnama · Wásiyatnama sırı · Wásiyatnamanı atqarıwshı · Wásiyat májbúriyatı (legat) · Moynına wazıypa júklew · Wásiyat qılınbaǵan bólek

IMTIXANǴA TAYARLIQ

- Wásiyatnama dúziwde wákilden paydalanıw múmkin be?
- Wásiyat qılıwshı nızamlı miyrasxordı sebepsiz miyraslan ayıra ala ma?
- Qanday jaǵdaylarda wásiyatnamaǵa kiritilgen shártler haqıyqıy emes dep tabıladı?
- Orınbasar miyrasxor qaysı jaǵdaylarda miyrasqa shaqırıladı?
- Kimler wásiyat qılıwshınıń ornına wásiyatnamaǵa qol qoyıwǵa haqlı emes?
- Jasırın wásiyatnamanı tastıyıqlaw tártibi qanday?

- Jańa wásiyatnama biykarlansa, onnan aldińǵı wásiyatnama qayta tiklene me?
- Legat hám moynına wazıypa jüklewdiń tiykarǵı parqı nede?

Kazuslar (IRAC)

1-kazus · Shártli wásiyatnama hám jeke huqıqlardıń qol qatılmaslıǵı

FAKTLER

Rustam ózine tiyisli bolǵan Tashkent qalasındaǵı turaq-jaydı ulı Jasurǵa wásiyat qıldı. Biraq, Rustam wásiyatnamada arnawlı shárt belgilep, Jasur bul miyrastı qabıl etip alıwı ushın óziniń házirgi ómirlik joldası menen nızamlı tártipte nekeden ajırasıwı kerek ekenligin kórsetip ótti. Rustamnıń pikirishe, kelini shańaraq abıroyına tuwrı kelmeytuǵın is-háreketler qılǵan. Miyras ashılǵannan soń, Jasur notariusqa múrájat etip, úydi óz atına rásmiylestiriwdi soradı. Notarius wásiyatnamadaǵı shárt orınlanbaǵanlıǵın sıltaw etip, gúwalıq beriwdi biykar etti. Bunnan soń, Jasur wásiyatnamadaǵı shártti nızamǵa qayshı dep tabıw hám miyrastı qabıl etiw maqsetinde puqaralıq isleri boyınsha sudqa talap arza menen múrájat etti.

MÁSELE

Wásiyatnamada miyrasxordıń minez-qulqına tiyisli jeke hám shańaraqlıq huqıqlardı sheklewshi nızamǵa qayshı shárt belgilewiniń huqıqıy aqıbetleri qanday?

NORMA

Ózbekstan Respublikası Puqaralıq kodeksiniń 1121-statyasına bola, wásiyat qılıwshı miyrastıń alınıwı ushın miyrasxor minez-qulqınıń ózgesheligin nızamlı túrde shárt etip qoyıwǵa haqılı. Biraq, miyrasxordı tayınlaw haqqındaǵı biylikke kiritilgen nızamǵa qayshı shártler haqıyqıy bolmaydı. Sonday-aq, 1130-statyaǵa tiykar, wásiyatnamadaǵı ayırım biyliklerdiń haqıyqıy emesligi wásiyatnamanıń qalǵan bóleginiń haqıyqıylıǵına tásir etpeydi. Shańaraq nızamshılıǵına bola, neke ıqtıyarlı bolıp, onı biykar etiwge májbúrlew nızamǵa qayshı.

ANALIZ

1) Puqaralıq kodeksiniń 1121-statyasına muwapıq, wásiyat qılıwshı miyrastıń alınıwı ushın miyrasxor minez-qulqınıń ózgesheligin nızamlı túrde shárt etip qoyıwǵa haqılı. Bul degeni, shártler ádep-ikramlılıq qaǵıydalarına hám ámeldegi nızamshılıqqa qayshı bolmawı kerek. Mısalı, belgili bir bilimlendiriw mákemesin pitiriw yamasa jaman ádetlerden waz keshiw sıyaqlı shártler nızamlı esaplanıwı múmkin. 2) Jasurǵa qarata qoyılǵan óz ómirlik joldasınan ajırasıw shárti Shańaraq kodeksi hám Konstituciya normalarına tuwrıdan-tuwrı qayshı. Shańaraq nızamshılıǵında neke ıqtıyarlı razılıq tiykarında dúziliwi hám biykar etiliwi belgilengen. Hesh kimdi nekeden ajırasıwǵa májbúrlew múmkin emes. Soniń ushın, miyrasxordı tayınlaw haqqındaǵı biylikke kiritilgen bul shárt nızamǵa qayshı esaplanadı hám yuridikalıq kúshke iye emes. 3) Sud bul tartıstı kórip shıǵıwda wásiyatnamadaǵı ajırasıw haqqındaǵı shártti haqıyqıy emes dep tabadı. Puqaralıq kodeksiniń 1130-statyasına bola, wásiyatnamadaǵı ayırım biyliklerdiń

haqıyqıy emesligi wásiyatnamanıń qalǵan bóleginiń haqıyqıylıǵına tásir etpeydi. Yaǵnıy, shárt biykar etiledi, biraq úydi Jasurǵa qaldırıw haqqındaǵı tiykarǵı erik-ıqrar óz kúshinde qaladı. Nátiyjede, Jasur shańaraǵın buzbaqstan da miyrastı qabıl etip alıw huqıqına iye boladı.

JUWMAQ

Sud Jasurdıń talabın qanaatlandıradı hám wásiyatnamadaǵı nekeden ajırasıw shártin nızamǵa qayshı bolǵanlıǵı sebepli haqıyqıy emes dep tabadı. Wásiyatnamanıń úydi Jasurǵa qaldırıw bólegi óz kúshinde qaladı. Usılayınsha, Jasur miyrasxor sıpatında turaq-jayǵa bolǵan múlik huqıqın tosqınlıqsız hám óz shańaraǵın saqlap qalǵan halda qabıl etip aladı.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Wásiyat qılıwshı miyrasxorǵa qanday túrdegi shártler qoyıwǵa haqılı?
2. Wásiyatnamadaǵı nekeden ajırasıw haqqındaǵı shárt nızamlıma?
3. Sud bul jaǵdayda qanday qarar qabıl etedi?

Ózbekstan Respublikasınıń Puqaralıq kodeksi, ekinshi bólim (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

2-kazus · Jasırın wásiyatnama formasına ámel etpew

FAKTLER

Anvar baba óziniń barlıq mal-múlkin qanday bólistirgenin perzentleri biliwin qálemedi hám jasırın wásiyatnama dúziwge qarar qıldı. Ol úyinde jeke kompyuterinde wásiyatnama tekstin jazdı, onı printerden shıǵarıp, astına óz qolı menen tastıyıqladı. Sońınan hújjetti konvertke saldı hám onı jelimlep, óziniń qońsılası bolǵan bir gúwanı ertip, mámleketlik notarial keńsesine keldi. Anvar baba notariusqa usı konvertti jasırın wásiyatnama sıpatında qabıl etip, tastıyıqlawdı talap qıldı. Notarius hújjet kompyuterde jazılǵanlıǵın hám tek bir gúwa qatnasıp atırǵanlıǵın túsindirip, jasırın wásiyatnamanı tastıyıqlawdan bas tarttı. Anvar baba notariustıń háreketi ústinen shaǵım qıldı.

MÁSELE

Jasırın wásiyatnamanı dúziw hám tastıyıqlaw forması hámde tártibine ámel etpewdiń huqıqıy aqıbetleri qanday?

NORMA

Puqaralıq kodeksiniń 1125-statyasına tiykar, jasırın wásiyatnamanı wásiyat qılıwshı haqıyqıy sanalmaw qáwpi astında óz qolı menen jazıwı hám qol qoyıwı kerek. Wásiyatnama eki gúwa hám notarius qatnasında konvertke salınıp, konvert jelimleniwi kerek, gúwalar óz maǵlıwmatların kórsetken halda konvertke qol qoyadı. PK 1130-statyasına bola, tiyisli formada dúzilmegen wásiyatnama haqıyqıy emes.

ANALIZ

1) Puqaralıq kodeksiniń 1125-statyasına tiykar, jasırın wásiyatnama ádettegi notarial wásiyatnamalardan óziniń qatań forması menen parıq qıladı. Nızamshılıqqa bola, jasırın wásiyatnamanı wásiyat qılıwshı

haqıyqıy sanalmaw qáwpi astında tek óz qolı menen jazıwı hám qol qoyıwı kerek. Onı texnika qurallarında (kompyuter, jazıw mashinkası) jazıwǵa ulıwma jol qoyılmaydı. 2) Anvar baba wásiyatnamanı kompyuterde jazıp, nızamnıń imperativ talabın buzǵan. Bunnan tısqarı, nızam jasırın wásiyatnamanı notariusqa tapsırıw processinde álbette eki gúwa qatnasıwın talap etedi. Gúwalar konvertke óz maǵlıwmatların kórsetip qol qoyıwları shárt. Anvar baba bolsa tek bir gúwa alıp kelgen. 3) Notariustıń bas tartıw háreketi tolıq nızamlı. Eger notarius usı kemshilikli húǰjetti tastıyıqlaǵanında, keleshekte miyras ashılǵanda bul wásiyatnama formaǵa ámel etilmegenligi sebepli Puqaralıq kodeksiniń 1130-statyasına tiykar sud tárepinen haqıyqıy emes dep tabılar edi. Jasırın wásiyatnamanıń sır saqlanıwın támiyinlew menen birge, onıń haqıyqıylıǵın kepillendiriw maqsetinde nızam shıǵarıwshı dál qoljazba formasın hám eki gúwa qatnasıwın májbúriy etip qoyǵan. Bul miyras qaldırıwshınıń erik-ıqrar erkinligin hám keyinirek jasalmalastırıw jaǵdaylarınıń aldın alıwǵa xızmet etedi.

JUWMAQ

Notariustıń jasırın wásiyatnamanı tastıyıqlawdı bas tartqanı nızamlı hám tiykarlı. Anvar baba jasırın wásiyatnama dúziw niyetinde bolsa, onı shaxsan óz qolı menen jazıwı, qol qoyıwı hámde notarial keńsege keminde eki gúwa menen birgelikte kelip, nızamda belgilengen tártipte konvertke salıp mórlewi talap etiledi.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Jasırın wásiyatnamanı dúziwdiń nızamlı talapları qanday?
2. Anvar babanıń háreketlerinde qanday qátelikler bar?
3. Notariustıń wásiyatnamanı tastıyıqlawdı bas tartıwı nızamlıma?

Ózbekstan Respublikasınıń Puqaralıq kodeksi, ekinshi bólim (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

3-kazus · Wásiyat májbúriyati (legat) hám ómirbaxılıq paydalanıw huqıqı

FAKTLER

Malika xala ózine tiyisli bolǵan úsh xanalı kvartiranı qızı Nargizaǵa wásiyat qıldı. Wásiyatnamada ol qızı Nargiza moynına óziniń mayıplıǵı bolǵan sińlisi Nodiraǵa usı kvartiranıń bir xanasınan ómirbaxılıq biypul paydalanıw huqıqın beriw májbúriyatin jükledi. Malika xala qaytıs bolǵannan soń, Nargiza miyrastı qabıl etip aldı hám kvartiraǵa múlik huqıqın rásmiylestirdi. Aradan altı ay ótip, Nargiza pulǵa mútáj bolıp qaldı hám kvartiranı úshinshi shaxsxa satıp jibermaqshı boldı. Ol xalası Nodiraǵa kvartira satılıp atırǵanlıǵın hám ol jerden kóship ketiwi kerek ekenligin aytti. Nodira kóshiwden bas tarttı hám óziniń ómirbaxılıq jasaw huqıqı bar ekenligin atap ótti.

MÁSELE

Wásiyat májbúriyati (legat) tiykarında turaq-jaydan ómirbaxılıq paydalanıw huqıqı múlikdar ózgargende saqlanıp qaladıma hám onı biykar etiw múmkinbe?

NORMA

Puqaralıq kodeksiniń 1132-statyasına bola, wásiyat qılıwshı miyrasxor moynına turaq-jaydı yamasa onıń bir bólegin basqa shaxsxa ómirbaxılıq paydalanıw ushın berip qoyıw májbúriyatin jüklewge haqılı. Turaq-jayǵa bolǵan múlik huqıqı keyinirek basqa shaxsxa ótkeninde de ómirbaxılıq paydalanıw huqıqı óz kúshinde qaladı. Bul huqıq basqa shaxsxa ótkerilmeydi hám basqaǵa berilmeydi.

ANALIZ

1) Puqaralıq kodeksiniń 1132-statyasında wásiyat májbúriyati (legat) instituti bekkemlengen. Oǵan bola, wásiyat qılıwshı miyrasxor moynına bir yamasa bir neshe shaxs (huqıq alıwshılar) paydasına qanday da bir májbúriyattı miyras esabınan orınlawdı jüklewge haqılı. Malika xalanıń wásiyatnamasındaǵı shárt dál turaq-jaydan ómirbaxılıq paydalanıwdı támiyinlewge qaratılǵan wásiyat májbúriyati esaplanadı. 2) Nızamshılıqta qatań belgilengenindey, turaq-jayǵa bolǵan múlik huqıqı keyinirek basqa shaxsxa ótkeninde de ómirbaxılıq paydalanıw huqıqı óz kúshinde qaladı. Yaǵnıy, Nargiza kvartiranı satsa, sawǵa qılsa yamasa girewge qoysa da, Nodiranıń jasaw huqıqı biykar bolmaydı. Bul huqıq múlikke awırlıq sıpatında ergeship júredi. 3) Nargiza múlikdar sıpatında kvartiranı satıw huqıqına iye, sebebi ol múlikti biylew huqıqınan ayırılmaǵan. Biraq, ol satıp alıwshını usı kvartirada wásiyat májbúriyati júzesinen jasawshı shaxs bar ekenligi haqqında eskertiwi shárt. Nargiza hesh qanday jaǵdayda Nodiranı úyden májbúrlep shıǵarıp jiberiwge haqılı emes. Nodiranıń huqıqı nızam hám sud qorǵawında bolıp, ol óz ıqtıyarı menen waz keshpegenine shekem saqlanıp qaladı. Sonday-aq, itibarǵa alıw kerek, turaq-jaydan ómirbaxılıq paydalanıw huqıqı basqa shaxsxa ótkerilmeydi hám Nodiranıń miyrasxorlarına ótpeydi. Bul tek onıń shaxsı menen baylanıslı bolǵan absolyut huqıqtır.

JUWMAQ

Nargiza kvartiranı satıwǵa haqılı, biraq ol Nodiranı úyden shıǵarıp jibere almaydı. Wásiyat májbúriyati (legat) tiykarında júzege kelgen ómirbaxılıq paydalanıw huqıqı kvartiranıń jańa múlikdarına qarata da óz kúshin saqlap qaladı. Nodira usı kvartiranıń belgilengen xanasında óz ómiriniń aqırına shekem jasaw huqıqına tolıq iye.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Wásiyat májbúriyati (legat) neme hám ol qanday huqıqlardı beredi?
2. Múlik huqıqı basqa shaxsxa ótkende ómirbaxılıq paydalanıw huqıqı saqlanıp qaladıma?
3. Nargiza Nodiranı úyden shıǵarıp jiberiwge haqılıma?

Ózbekstan Respublikasınıń Puqaralıq kodeksi, ekinshi bólim (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

Test

JUWAP TAŃLANATUǴIN SORAWLAR

1. Anvar óz úyin ulı Botirǵa wásiyat qıldı, biraq wásiyatnamaǵa sonday shárt kiritdi: 'Botir qaytıs bolǵanınan soń, ol bul úydi meńiń aqlıǵım Jasurǵa wásiyat qılıp qaldırıwı shárt'. Usı shárt nızamlı jaqtan qanday bahalanadı?

- A. Bul shárt nızamlı hám Botir onı orınlawǵa májbúr
- B. Bul shárt haqıyqıy emes, sebebi miyrasxorǵa bunday májbúriyat jüklew múmkin emes
- C. Eger Botir notarius aldında razı bolsa, shárt haqıyqıy esaplanadı
- D. Shárt tek úydiń yarımı ushın óz kúshine iye boladı

> **DURIS: B**
> Miyras qaldırıwshıózi wásiyatnamada miyrasxor etip tayınlaǵan shaxslarǵa, óz gezeginde qaytıs bolıwları itimalı menen ózlerine wásiyat qılınǵan mal-múlikti belgili bir tárizde biylew xususında kórsetpe beriw májbúriyatin jüklewge haqılı emes. Sonıń ushın Anvardıń ulı Botirǵa qoyǵan bul shárti nızamlı túrde haqıyqıy esaplanbaydı hám Botir múlikti óz qálewine kóre biylewi múmkin. (PK 1120-statya)

2. Rustam óziniń biznesin qızı Malikaǵa wásiyat qıldı, biraq wásiyatnamada Malika óz ómirlik joldası menen ajırasıwın shárt etip kórsetti. Bul jaǵdayda wásiyatnamanıń usı shárti qanday yuridikalıq kúshke iye?

- A. Shárt nızamlı hám haqıyqıy esaplanadı
- B. Eger wásiyatnama notarial tastıyıqlanǵan bolsa, shárt haqıyqıy
- C. Shárt haqıyqıy emes, sebebi ol nızamǵa qayshı qásiyetke iye
- D. Eger ómirlik joldası razı bolsa, shárt óz kúshinde qaladı

> **DURIS: C**
> Miyrasxordı tayınlaw yamasa miyrasxorlıq huqıqınan ayırıw haqqındaǵı biylikke kiritilgen nızamǵa qayshı shártler haqıyqıy bolmaydı. Malikanıń ajırasıwın shárt etip qoyıw onıń jeke hám shańaraqlıq huqıqlarına qayshı hámde nızamǵa qayshı esaplanadı. Sonıń ushın bul shárt óz kúshine iye emes hám Malika miyrastı shártti orınlamastan da qabıl etip alıw huqıqına iye boladı. (PK 1121-statya)

3. Karim óz avtomobilin úkesi Salimge wásiyat qıldı hám wásiyatnamada 'Eger Salim miyrasdan waz keshse, avtomobil dosım Umidke ótsin' dep jazdı. Salim miyras ashılǵash, avtomobilden óziniń ulı paydasına waz keshpekshi boldı. Nızamshılıqqa bola bul múmkinbe?

- A. Awa, nızam buǵan ruxsat beredi
- B. Awa, eger Umid buǵan jazbasha túrde razı bolsa
- C. Awa, eger bul jaǵday notarial tastıyıqlansa
- D. Yaq, miyrasxordan keyingi miyrasxor zıyanına miyrasdan waz keshiwge jol qoyılmaydı

> **DURIS: D**
> Wásiyatnama boyınsha miyrasxordıń miyrasxordan keyingi miyrasxor (Umid) zıyanına miyrasdan waz keshiwine jol qoyılmaydı. Salim tek miyrasdan tolıq waz keshiwi múmkin, sonda mal-múlik tuwrıdan-tuwrı wásiyatnamada kórsetilgen orınbasar miyrasxor Umidke ótedi. Salimniń óz ulı paydasına waz keshiwi nızam menen qadaǵan etiledi hám bunday háreket haqıyqıy sanalmaydı. (PK 1122-statya)

4. Farhodtıń úsh ulı bar. Ol óziniń turaq-jayın tuńǵısh ulına wásiyat qıldı, biraq banktegi úlken muǵdardaǵı pul qarjıları haqqında wásiyatnamada hesh nárse jazbadı. Banktegi pul qarjıları qanday bólistiriledi?

- A. Barlıq úsh ul ortasında teń bólistiriledi

- B. Tek eki kishi ul ortasında bólistiriledi
- C. Mámleket dáramatına ótkeriledi
- D. Tek tuńǵısh ulǵa beriledi

DURIS: A
Mal-múliktiń wásiyat etilmegen bólegi nızam boyınsha miyrasxorlar ortasında bólistiriledi. Bul miyrasxorlar qatarına mal-múliktiń basqa bólegi wásiyatnama boyınsha miyras etip qaldırılǵan nızam boyınsha miyrasxorlar, yaǵnıy tuńǵısh ul da kiredi. Sonıń ushın banktegi pul qarjıları barlıq úsh ul ortasında nızam boyınsha teń úleslerde bólistiriliwi kerek. (PK 1123-statya)

5. Qambar awır kesellik sebebi menen qolları islemey qaldı hám wásiyatnamanı ózi imzalay almaydı. Ol barlıq mal-múlkin jiyeni Murodqa qaldırmaqshı. Notarius qasında Qambardıń iltimasına kóre wásiyatnamanı onıń ornına Murod imzalap berdi. Usı wásiyatnama haqıyqıyma?

- A. Wásiyatnama haqıyqıy esaplanadı
- B. Eger eki gúwa qatnassa, haqıyqıy boladı
- C. Wásiyatnama haqıyqıy emes, sebebi payda alıwshı shaxs onı imzalawı múmkin emes
- D. Eger notarius ruxsat berse, wásiyatnama óz kúshine iye boladı

DURIS: C
Wásiyat qılıwshınıń ornına wásiyatnamanı kimler imzalawı múmkin emesligi qatań belgilengen. Oǵan bola, wásiyatnama kimniń paydasına dúzilgen bolsa, sol shaxs (yaǵnıy jiyen Murod) wásiyatnamanı imzalawı múmkin emes. Bul qaǵıyda máples soqlıǵısıwınıń aldın alıwǵa xızmet etedi. Sonıń ushın Murod tárepinen imzalanǵan usı wásiyatnama haqıyqıy emes dep tabıladı. (PK 1124-statya)

6. Lola óziniń jasırın wásiyatnamasın kompyuterde terip, basıp shıǵardı hám imzaladı. Sońınan onı eki gúwa qatnasında konvertke salıp, jelimlep notariusqa usındı. Usı jasırın wásiyatnama nızamlı kúshke iyeme?

- A. Wásiyatnama haqıyqıy esaplanadı
- B. Haqıyqıy emes, sebebi jasırın wásiyatnama óz qolı menen jazılıwı shárt
- C. Eger gúwalar tekstti oqıp shıqqan bolsa, haqıyqıy boladı
- D. Eger notarius tekst penen tanıssa, haqıyqıy esaplanadı

DURIS: B
Jasırın wásiyatnamanı wásiyat qılıwshı haqıyqıy sanalmaw qáwpi astında óz qolı menen jazıwı hám imzalawı kerek. Kompyuterde terilgen jasırın wásiyatnama, geyde shaxs tárepinen imzalanǵan hám gúwalar qatnasında mórlengen bolsa da, nızamnıń formaǵa tiyisli qatań talaplarına juwap bermegeni ushın haqıyqıy esaplanbaydı. Ol tek qoljazba formasynda bolıwı shárt. (PK 1125-statya)

7. Qosim emxanada awır jaǵdayda jatır. Ol wásiyatnama jazdı hám onı ózine qarap atırǵan ádettegi náwbetshe miyirbiykege tastıyıqlattı. Usı wásiyatnama notarial tastıyıqlanǵan wásiyatnamaǵa teńlestiriledime?

- A. Wásiyatnama haqıyqıy hám notarial tastıyıqlanǵanǵa teńlestiriledi

- B. Eger keyinirek notarius tastıyıqlasa, haqıyqıy boladı
- C. Eger eki gúwa imzalasa, haqıyqıy esaplanadı
- D. Haqıyqıy emes, sebebi onı bas shıpaker yamasa náwbetshe shıpaker tastıyıqlawı kerek

> **DURIS: D**
> Emxanalarda emlenip atırǵan puqaralardıń wásiyatnamaları bas shıpakerler, olardıń emlew isleri boyınsha orınbasarları yamasa náwbetshe shıpakerler tárepinen tastıyıqlanıwı kerek. Ádettegi miyirbiyke tárepinen tastıyıqlanǵan wásiyatnama notarial tastıyıqlanǵan wásiyatnamaǵa teńlestirilmeydi. Sonıń ushın Qosımnıń wásiyatnaması tiyisli lawazımlı shaxs tárepinen tastıyıqlanbaǵanlıǵı sebepli yuridikalıq kúshke iye emes hám haqıyqıy sanalmaydı. (PK 1126-statya)

8. Vali 2020-jılda óz úyin Hasanǵa wásiyat qıldı. 2022-jılda ol pikirin ózgertip, úydi Husanǵa wásiyat qılıp jańa wásiyatnama dúzdi. 2023-jılda bolsa Vali 2022-jıldaǵı wásiyatnamanı biykar qıldı. Valiniń qaytıs bolıwınan soń úy kimge tiyisli boladı?

- A. Múlik Hasanǵa ótedi, sebebi birinshi wásiyatnama tiklenedi
- B. Múlik Husanǵa ótedi
- C. Múlik nızam boyınsha miyrasxorlarǵa ótedi, sebebi aldıńǵı wásiyatnama tiklenbeydi
- D. Múlik mámleket iyelikine ótedi

> **DURIS: C**
> Nızamshılıqta qatań belgilengenindey, eger wásiyat qılıwshı tárepinen keyingi wásiyatnama óz gezeginde biykar qılınǵan yamasa ózgertilgen bolsa, jańa wásiyatnama dúziw arqalı tolıq yamasa ishinara biykar qılınǵan aldıńǵı wásiyatnama (2020-jıldaǵı) qayta tiklenbeydi. Demek, Valiniń ekew wásiyatnaması da biykar qılınǵan esaplanadı hám onıń mal-múlki nızam boyınsha miyrasxorlarǵa ulıwma tiykarlarda ótedi. (PK 1127-statya)

9. Nodir tiri hám saw. Onıń ulı notarius keńsesine kelip, ákesi wásiyatnama qaldırǵan yamasa qaldırmaǵanlıǵın bilmekshi boldı. Notarius qanday jol tutıwı kerek?

- A. Notarius wásiyatnamanı kórsetiwi shárt
- B. Notarius maǵlıwmat beriwdi bas tartıwı shárt, sebebi miyras ele ashılmaǵan
- C. Eger ul birden-bir miyrasxor bolsa, maǵlıwmat beriliwi múmkin
- D. Notarius tek awızeki maǵlıwmat beriwi, nusqa bermewi kerek

> **DURIS: B**
> Notarius miyras ashılǵanǵa shekem (yaǵnıy wásiyat qılıwshı qaytıs bolǵanına shekem) wásiyatnamanıń mazmunına, onıń dúziliwi, biykar qılınıwı yamasa ózgertiliwine tiyisli maǵlıwmatlardı járiyalawǵa haqılı emes. Bul wásiyatnama sırın saqlaw qaǵıydası bolıp, notarius ulǵa hátte wásiyatnama bar yamasa joq ekenligi haqqında da maǵlıwmat beriwdi qatań bas tartıwı shárt. (PK 1128-statya)

10. Wásiyatnamada mal-múlikti nızamlı bólistiriw qaǵıydaları menen birge, miyrasxorlardan birine qarata nızamǵa qayshı shárt te kiritilgen. Bunday jaǵdayda wásiyatnamanıń táǵdiri qanday keshedi?

- A. Tek nızamǵa qayshı shárt biykar qılındı, qalǵan bólegi óz kúshinde qaladı
- B. Wásiyatnama tolıq haqıyqıy emes dep tabıladı
- C. Notarius wásiyatnamanı qayta jazıp beriwi shárt
- D. Miyras tolıq mámleket ıqtıyarına ótedi

DURIS: A

Wásiyatnamadaǵı ayırım biyliklerdiń haqıyqıy emesligi wásiyatnamanıń qalǵan bóleginiń haqıyqıylıǵına tásir etpeydi. Sonıń ushın wásiyatnamadaǵı tek nızamǵa qayshı shárt belgilengen bólegigina biykar qılındı. Mal-múlikti bólistiriw haqqındaǵı qalǵan qaǵıydalar hám biylikler óz yuridikalıq kúshinde qaladı hámde miyras usı tiykarda nızamlı tártipte bólistiriledi. (PK 1130-statya)

11. Sobir óz wásiyatnamasında dosı Tohirdi wásiyatnamanı orınlawshı etip tayınladı, biraq Tohir bunnan biyxabar edi hám hesh qanday razılıq bermegen. Sobir qaytıs bolǵash, Tohir usı wásiyatnamanı orınlawǵa májbúrbe?

- A. Awa, bul nızamlı májbúriyat esaplanadı
- B. Yaq, onıń aldınnan jazbasha razılıǵı alınbaǵanlıǵı sebepli májbúr emes
- C. Awa, eger basqa miyrasxorlar bunı talap qılsa
- D. Awa, eger sud sonday qarar shıǵarsa

DURIS: B

Shaxstıń wásiyatnamanıń orınlawshısı bolıwǵa razılıǵı onıń óz qolı menen wásiyatnamaǵa jazǵan jazıwında yamasa wásiyatnamaǵa qosımsha qılınǵan arzasında sáwlelendiriliwi kerek. Tohir aldınnan óz razılıǵın bermegenligi hám bul húJjetlestirilmegenligi sebepli, ol Sobirdiń wásiyatnamasın orınlaw májbúriyatin óz moynına alıwǵa nızamlı túrde májbúr emes. (PK 1131-statya)

12. Zafar 100 million sumlıq miyrastı qabıl etip aldı. Miyras qaldırıwshınıń 40 million sumlıq qarızı bar edi. Sonday-aq, wásiyatnamada Zafarǵa tuwısqanlarınan birine 80 million sumlıq avtomobil alıp beriw májbúriyati (legat) jükletilgen. Zafar legat ushın qansha qarjı jumsawǵa májbúr?

- A. 80 million sum
- B. 100 million sum
- C. Hesh qansha, sebebi qarız bar
- D. 60 million sum

DURIS: D

Miyrasxor wásiyat májbúriyatin (legattı) ózine ótken miyrastıń miyras qaldırıwshı qarızların shegirip taslaǵannan keyin qalatuǵın haqıyqıy qunı sheńberindegina orınlawı kerek. Zafar alǵan 100 million sumlıq miyrasdan aldın 40 million sum qarız shegiriledi. Qalǵan 60 million sum sheńberindegina ol avtomobil satıp alıw ushın wásiyat májbúriyatin orınlawǵa májbúr. (PK 1132-statya)

13. Dilshodqa turaq-jay miyras bolıp ótti. Wásiyatnamada Dilshodtıń xalası Oydińa usı turaq-jayda ómirbaxılıq jasaw huqıqın beriw májbúriyati jükletilgen. Oydin turaq-jayǵa óziniń ómirlik joldası menen kóship keldi. Oydinniń ómirlik joldası da usı turaq-jayda jasaw huqıqına iyeme?

- A. Awa, shańaraq aǵzası sıpatında jasaw huqıqına iye
- B. Yaq, eger wásiyatnamada kórsetilmegen bolsa, jasaw huqıqına iye emes
- C. Awa, eger Dilshod awızeki razı bolsa
- D. Yaq, Oydinniń ózi de jasaw huqıqınan ayırıladı

> **DURIS: B**
> Nızamshılıqta anıq belgilengenindey, wásiyat májbúriyati júzesinen huqıq alıwshıǵa (Oydińa) berilgen turaq-jaydan ómirbaxılıq paydalanıw huqıqı, eger wásiyatnamada basqasha tártip kórsetilmegen bolsa, onıń shańaraq aǵzaları usı turaq-jayda jasawı ushın tiykar esaplanbaydı. Sonıń ushın Oydinniń kúyewi bul úyde jasaw huqıqına iye emes, huqıq tek Oydinniń ózine tiyisli. (PK 1132-statya)

14. G‘ani óziniń barlıq baylıǵın ulına wásiyat qıldı, biraq onıń moynına sonday wazıypa jükledi: 'Miyrastıń 10 procenti esabınan awıl xalqı ushın biypul kitapxana shólkemlestiriwiń shárt'. Usı huqıqıy háreket qanday ataladı?

- A. Májbúriyat jüklew
- B. Wásiyat májbúriyati (legat)
- C. Shártli wásiyat
- D. Miyrasdan ayırıw

> **DURIS: A**
> Wásiyat qılıwshı miyrasxor moynına ulıwma paydalı maqsetti ámelge asırıw ushın qanday da bir háreketti etiw májbúriyatin jüklewi múmkin. Awıl xalqı ushın biypul kitapxana shólkemlestiriw dál ulıwma paydalı maqset esaplanadı hám bul huqıqıy jaqtan wásiyat májbúriyati (legat) emes, bálki májbúriyat jüklew dep ataladı. (PK 1133-statya)

ASHIQ SORAWLAR

15. Wásiyat erkinligi absolyut huqıqpa yamasa onıń nızamlı shegaraları barma? Májbúriy úles qaǵıydası wásiyat erkinligin qanday shekleydi?

> **ÚLGI JUWAP**
> Wásiyat erkinligi puqaralıq huqıqınıń áhmiyetli principlerinen biri bolıp, PK 1120-statyasına tiykar, shaxs óz mal-múlkin qálegen shaxsına wásiyat qılıwı, nızam boyınsha miyrasxorlardı túsindiriw bermesten miyrasdan ayırıwı hám wásiyatnamanı qálegen waqıtta biykar qılıwı yamasa ózgertiwi múmkin. Biraq, bul erkinlik absolyut emes hám onıń nızamlı shegaraları bar. Onıń eń tiykarǵı shegarası - májbúriy úles qaǵıydası. Nızamshılıq sociallıq qorǵawǵa mútáj shaxslar, ásirese, erjetpegen balalar, miynetke jaramlı bolmaǵan ata-ana hám ómirlik joldası máplerin ústin qoyadı. Eger wásiyat qılıwshı barlıq mal-múlkin jat shaxsxa wásiyat qılsa da, májbúriy úles huqıqına iye bolǵan miyrasxorlar nızam boyınsha miyrasxorlıq júzege kelgende ózlerine tiyisli bolıwı kerek bolǵan úlestiń keminde yarımın alıwǵa haqılı boladı. Bul

qaǵıyda wásiyat qaldırıwshınıń erik-ıqrarınan ǵárezsiz qollanıladı hám wásiyatnamanıń tiyisli bólegin haqıyqıy emes dep tabıwǵa tiykar boladı. Alternativ jantasıw sıpatında ayırım sırt el mámleketleri nızamshılıǵında wásiyat erkinligin tolıq támiyinlew hám jeke múlik qol qatılmaslıǵın absolyut dep biliw tárepdarları bolsa da, Ózbekstan shańaraq hám miyras huqıqı shańaraq aǵzalarınıń materiallıq támiynatın, ásirese bala máplerinıń ústinligin támiyinlew maqsetinde wásiyat erkinligin májbúriy úles arqalı sheklewdi eń ádalatlı hám insanpárwarlıq jol dep biledi. Bul arqalı jámiyette sociallıq ádalat teń salmaqlılıǵı saqlanadı.

16. Wásiyatnamada miyrasxordı orınbasar qılıp tayınlaw (substituciya) qanday jaǵdaylarda qollanıladı hám bul instituttıń ámeliy áhmiyeti nede?

ÚLGI JUWAP

PK 1122-statyasına muwapıq, wásiyat qılıwshı tiykarǵı miyrasxor miyras ashılǵanǵa shekem qaytıs bolıwı, miyrastı qabıl etpewi, onnan waz keshiwi yamasa ılayıqsız miyrasxor dep tabılıwı itimalın názerde tutıp, basqa shaxstı miyrasxordan keyingi miyrasxor (orınbasar miyrasxor) etip tayınlawǵa haqılı. Bul institut huqıqtanıwda substituciya dep ataladı. Onıń ámeliy áhmiyeti sonda, ol miyras qaldırıwshınıń qálew-erkinligin maksimal dárejede qorǵaydı hám kepillendiredi. Eger tiykarǵı miyrasxor obyektiv yamasa subyektiv sebeplerge kóre miyrastı ala almasa, mal-múlik nızam boyınsha miyrasxorlarǵa ótip ketiwiniń aldı alınadı hám múlik wásiyat qılıwshı qálegen ekinshi shaxsxa (orınbasarǵa) tiyisli boladı. Itibarlı tárepi sonda, PK 1122-statyasınıń úshinshi bólegine kóre, tiykarǵı miyrasxor orınbasar miyrasxor zıyanına miyrasdan waz keshiwine jol qoyılmaydı, bul qaǵıyda wásiyat qılıwshınıń erik-ıqrarın buzıp kórsetiwdiń aldın aladı. Alternativ jantasıw kózqarasınan, eger orınbasar tayınlanbaǵan bolsa, wásiyat etilmegen bólim qaǵıydaları (PK 1123-statya) iske túsedi hám múlik nızam boyınsha miyrasxorlarǵa ótedi. Substituciya bolsa miyrasxorlıq shınjırın wásiyat qılıwshınıń ózi tuwrıdan-tuwrı basqarıwına imkaniyat beredi hám kútilmegen jaǵdaylarda múliktiń jat yamasa qálenbeytuǵın shaxslar qolına ótip ketiwinen asıraydı.

17. Wásiyatnamanı orınlawshı (dusheprikashchik) kim hám onıń huqıqıy mártebesi qanday? Neme ushın wásiyatnamanı orınlawdı miyrasxor bolmaǵan shaxsxa tapsırıw maqsetke muwapıq?

ÚLGI JUWAP

PK 1131-statyasına kóre, wásiyat qılıwshı wásiyatnamanıń orınlanıwın miyrasxor esaplanbaytuǵın úshinshi shaxsxa tapsırıwı múmkin. Bul shaxs wásiyatnamanı orınlawshı (dusheprikashchik) dep ataladı hám onıń bul wazıypanı orınlawǵa jazbasha razılıǵı talap etiledi. Orınlawshınıń tiykarǵı wazıypaları miyrastı qorǵaw, barlıq miyrasxorlardı xabardar etiw, miyras qaldırıwshınıń qarızların úziw hám múlikti nızam hámde wásiyatnamaǵa muwapıq bólistiriwden ibarat. Onıń huqıqıy mártebesi isenimli basqarıwshıǵa jaqın bolıp, óz háreketlerin miyras ashılǵan kúnnen baslap bir jıl ishinde ámelge asırıwı kerek. Wásiyatnamanı orınlawdı dál miyrasxor bolmaǵan shaxsxa tapsırıwdıń tiykarǵı maqseti - mápler soqlıǵısıwınan qorǵaw hám ǵárezsizlikti támiyinlewdir. Miyrasxorlar ortasında tartıs kelip shıqqanda, ǵárezsiz shaxs wásiyat qaldırıwshınıń erik-ıqrarın ádalatlı ámelge asıradı. Alternativ jantasıw sıpatında, nızam miyrasxorlardıń ózara kelisimi menen orınlawdı olardan birine tapsırıwǵa da ruxsat beredi. Biraq, ámeliyat sonı kórsetedi, quramalı miyras massası (biznes, kóshpes múlik) hám kóp sanlı miyrasxorlar bolǵanda, miyrasxorlardan biriniń orınlawshı bolıwı basqalardıń gúmanına hám sud tartıslarına sebep

bolıwı múmkin. Sol sebepli, ǵárezsiz orınlawshını tayınlaw shańaraqlıq tartıslardıń aldın alıwdıń eń nátiyjeli huqıqıy quralı esaplanadı.

Glossariy

WÁSIYATNAMA
Puqaranıń ózine tiyisli mal-múlikti yamasa bul mal-múlikke qarata huqıqın qaytıs bolǵan jaǵdayda biylew xususındaǵı qálew-erki bolıp, ol shaxsan dúziliwi hám nızamda belgilengen jazbasha formada tastıyıqlanıwı shárt bolǵan bir tárepleme pitim esaplanadı.

Mısal: Anvar óziniń barlıq mal-múlkin qızına qaldırıw haqqında notarius arqalı wásiyatnama dúzdi.

Baylanıslı terminler: Wásiyat erkinligi, Miyras qaldırıwshı

SHÁRTLI WÁSIYATNAMA
Wásiyat qılıwshı miyrastıń alınıwı ushın miyrasxor minez-qulqınıń ózgesheligin nızamlı túrde shárt etip qoyıw huqıqına iye bolǵan wásiyat túri bolıp, oǵan kiritilgen nızamǵa qayshı shártler haqıyqıy esaplanbaydı.

Mısal: Ata óz ulına miyrastı tek ol joqarı bilimlendiriw mákemesin pitirgennen soń alıwı múmkinligi haqqında shártli wásiyat qaldırdı.

Baylanıslı terminler: Wásiyatnama, Miyrasxordan keyingi miyrasxor

MIYRASXORDAN KEYINGI MIYRASXOR
Wásiyatnamada kórsetilgen tiykarǵı miyrasxor miyras ashılǵanǵa shekem qaytıs bolıwı, miyrastı qabıl etpewi yamasa ılayıqsız dep tabılıwı itimalın názerde tutıp, wásiyat qılıwshı tárepinen tayınlanǵan rezervtegi miyrasxor.

Mısal: Wásiyatnamada tiykarǵı miyrasxor sıpatında aǵa, ol qaytıs bolǵan jaǵdayda bolsa onıń perzenti miyrasxordan keyingi miyrasxor etip tayınlandı.

Baylanıslı terminler: Orınbasar miyrasxor, Ilayıqsız miyrasxor

JASIRIN WÁSIYATNAMA
Wásiyat qılıwshınıń qálewine kóre notarius tárepinen onıń mazmunı menen tanısıp shıǵılmastan tastıyıqlanatuǵın, wásiyat qılıwshınıń óz qolı menen jazılıwı hám imzalanıwı qatań talap etiletuǵın húJjet.

Mısal: Miyras qaldırıwshı óz tuwısqanları ortasında tartıs kelip shıqpawı ushın jabıq konvertte jasırın wásiyatnama qaldırdı.

Baylanıslı terminler: Wásiyatnama sırı, Notarial tastıyıqlanǵan wásiyatnama

WÁSIYATNAMA SIRI

> Notarius, gúwalar hám wásiyatnamanı tastıyıqlawshı basqa lawazımlı shaxslardıń miyras ashılǵanǵa shekem wásiyatnamanıń mazmunına, onıń dúziliwi, biykar qılınıwı yamasa ózgertiliwine tiyisli maǵlıwmatlardı járiyalawǵa haqılı emesligi qaǵıydası.

Mısal: Notarius wásiyatnama sırın saqlaw májbúriyatine bınayan, miyras qaldırıwshı tiri waqtında onıń mazmunın perzentlerine aytpadı.

Baylanıslı terminler: Jasırın wásiyatnama, Notarius

> **WÁSIYATNAMANI ORINLAWSHI**
> Wásiyat qılıwshı tárepinen wásiyatnamanıń orınlanıwın támiyinlew maqsetinde tayınlanǵan, miyrasxor esaplanbaytuǵın shaxs bolıp, ol miyrastı qorǵaydı hám miyrasxorlarǵa mal-múlikti nızamlı tárizde tapsıradı.

Mısal: Wásiyat qılıwshı óziniń jaqın dosın miyras bólistiriwin ádalatlı ótkeriw ushın wásiyatnamanı orınlawshı etip tayınladı.

Baylanıslı terminler: Miyrastı qorǵaw, Wásiyat májbúriyati

> **WÁSIYAT MÁJBÚRIYATI**
> Wásiyat qılıwshı tárepinen wásiyat boyınsha miyrasxordıń moynına bir yamasa bir neshe shaxs paydasına qanday da bir májbúriyattı miyras esabınan orınlawdı jüklew háreketi bolıp, ol kóbinese múliklik qásiyetke iye boladı.

Mısal: Miyrasxorǵa turaq-jay qaldırıldı, biraq onıń moynına xalasına usı úyde ómirbaxılıq jasaw huqıqın beriw wásiyat májbúriyati jükletildi.

Baylanıslı terminler: Legat, Moynına wazıypa jüklew

> **MOYNINA WAZIYPA JÜKLEW**
> Wásiyat qılıwshı tárepinen miyrasxor moynına ulıwma paydalı maqsetti ámelge asırıw ushın qanday da bir háreketti etiw yamasa onnan ózin tıńıw májbúriyatin jüklew qaǵıydası bolıp, bunı talap qılıw huqıqı kreditorǵa berilmeydi.

Mısal: Wásiyat qılıwshı óz miyrasxorına qaldırılǵan qarjınıń bir bóleginen máhálledegi kitapxananı ońlaw ushın paydalanıw wazıypasın jükledi.

Baylanıslı terminler: Wásiyat májbúriyati, Wásiyatnamanı orınlawshı

> **WÁSIYAT ETILMEGEN BÓLIM**
> Miyras qaldırıwshınıń wásiyatnamasında kórsetilmegen hám qamtıp alınbaǵan mal-múlki bolıp, usı bólim nızam boyınsha miyrasxorlar ortasında ulıwma tártipte hám náwbet tiykarında bólistiriletuǵın miyras múlki esaplanadı.

Mısal: Avtomobil hám banktegi pul wásiyat qılınǵan bolsa da, dala háwlisi wásiyat etilmegen bólim sıpatında barlıq perzentlerge teń bólindi.

Baylanıslı terminler: Nızam boyınsha miyrasxorlıq, Miyras massası

MÁJBÚRIY ÚLES
Nızam boyınsha miyrasxorlardıń bólek toparı, sonday-aq erjetpegen balalar yamasa miynetke jaramlı bolmaǵan ata-ana ushın wásiyatnama mazmunınan ǵárezsiz, nızam menen kepillendirilgen hám ajıratılıwı shárt bolǵan miyras bólegi.

Mısal: Geyde barlıq mal-múlik jat shaxsxa wásiyat qılınǵan bolsa da, márhumnıń erjetpegen perzenti óziniń májbúriy úlesin aldı.

Baylanıslı terminler: Wásiyat erkinligi, Wásiyat májbúriyati

Xronologiya

Wásiyatnama boyınsha miyrasxorlıq institutınıń rawajlanıwı

1996 · PUQARALIQ KODEKSINIŃ QABIL QILINIWI
Ózbekstan Respublikasınıń Puqaralıq kodeksi ekinshi bólimi qabıl qılınıp, wásiyatnama boyınsha miyrasxorlıqtıń ulıwma qaǵıydaları, wásiyat erkinligi hám miyrasxorlardı tayınlaw tártibi nızamlastırıldı.

Áhmiyeti: Miyrasxorlıq huqıqınıń zamanagóy tiykarları hám jeke múlk qolqatılsızlıǵı kepilligi jaratıldı.

1996 · WÁSIYAT MÁJBÚRIYATI HÁM SHÁRTLI WÁSIYAT
Puqaralıq kodeksinde shártli wásiyatnama hám wásiyat májbúriyatı, yaǵnıy legat institutı engizildi. Bul miyras qaldırıwshınıń qálew-erkin keńirek ámelge asırıwǵa xızmet etedi.

Áhmiyeti: Miyras qaldırıwshıǵa úshinshi shaxslar paydasına májbúriyatlar jüklew múmkinshiligi berildi.

1996 · WÁSIYATNAMA SIRI KEPILLIGI
Notariuslar hám basqa lawazımlı shaxslar ushın wásiyatnama sırın saqlaw májbúriyatı qatań belgilendi. Bul qaǵıyda miyras ashılǵanǵa shekem ámel qıladı.

Áhmiyeti: Miyras qaldırıwshınıń jeke huqıqları hám shańaraqlıq sırları qorǵawı támiyinlendi.

2022 · WÁSIYATNAMA FORMALARINA ÓZGERTIW
2022-jıl 17-maydaǵı ÓRQ-770-sanlı Nızam menen notarial tastıyıqlanǵan wásiyatnamalarǵa teńlestirilgen húJjetler dizimine mayıplıǵı bolǵan shaxslar ataması kiritildi.

Áhmiyeti: Nızamshılıq sociallıq maslasıw hám zamanagóy insan huqıqları standartlarına muwapıqlastırıldı.

Mind-map

Wásiyatnama boyınsha miyrasxorlıq

- Ulıwma qağıydalar: Wásiyat erkinligi hám shaxsan dúziw talabı.
- — Shaxsan dúziw: Wákil arqalı dúziwge jol qoyılmaydı (PK 1120-statya).
- — — Wákillik qadağan etiledi: Tek miyras qaldırıwshınıń ózi qatnasıwı shárt.
- — Wásiyat erkinligi: Qálegen shaxsxa múlik qaldırıw yamasa miyrasdan ayırıw huqıqı.
- — — Miyrasdan ayırıw: Túsindiriw bermesten nızamlı miyrasxorlardı ayırıw múmkin.
- — Shártli wásiyat: Miyras alıwdı nızamlı minez-qulıqqa baylanıstırıw (PK 1121-statya).
- — — Tek nızamlı shártler: Nızamǵa qayshı shártler haqıyqıy esaplanbaydı.
- — Orınbasar miyrasxor: Tiykarǵı miyrasxor ornına rezervtegi miyrasxor tayınlaw (PK 1122-statya).
- — — Rezervtegi miyrasxor: Tiykarǵı miyrasxor qaytıs bolsa yamasa waz keshse iske túsedi.
- Wásiyatnama forması: Jazbasha forma hám tastıyıqlawdıń qatań qağıydaları (PK 1124-statya).
- — Notarial tastıyıqlanǵan: Notarius tárepinen jazıp alınıp, tastıyıqlanatuǵın tiykarǵı forma.
- — — Shaxsan imzalaw: Wásiyat qılıwshı óz qolı menen imzalawı shárt.
- — Teńlestirilgen: Arnawlı jaǵdaylarda basqa lawazımlılar tastıyıqlaǵan wásiyatnamalar (PK 1126-statya).
- — — Emxana hám kemeler: Bas shıpaker yamasa keme kapitanı tastıyıqlaydı.
- — Jasırın wásiyatnama: Notarius mazmunı menen tanıspay tastıyıqlaytuǵın húJjet (PK 1125-statya).
- — — Eki gúwa: Konvertke salınıp, eki gúwa qatnasında mórlenedi.
- Biykar qılıw: Wásiyatnamanı ózgertiw yamasa biykar qılıw erkinligi (PK 1127-statya).
- — Jańa wásiyatnama: Jańa wásiyatnama dúziw arqalı eskisi biykar qılınadı.
- — — Qayta tiklenbeydi: Jańa wásiyat biykar qılınsa da eskisi tiklenbeydi.
- — Nusqalarin joq qılıw: Fizikalıq jaqtan joq qılıw arqalı biykar qılıw.
- — — Jazbasha biylik: Notariusqa jazbasha biylik beriw arqalı joq qılınadı.
- — Haqıyqıy emeslik: Forma yamasa tártip buzılǵanda sud arqalı biykar bolıwı (PK 1130-statya).
- — — Forma buzılıwı: Tiyisli formada dúzilmegen wásiyatnama haqıyqıy emes.
- Orınlaw: Wásiyatnama shártlerin ámelde júzege shıǵarıw (PK 1131-statya).
- — Orınlawshını tayınlaw: Miyrasxor bolmaǵan shaxsxa orınlawdı tapsırıw.
- — — Iqtıyarlı razılıq: Orınlawshınıń jazbasha razılıǵı talap etiledi.
- — Sud arqalı tayinlaw: Miyrasxorlar kelise almasa, sud tayınlaydı.
- — — Miyrasxorlar talabı: Bir yamasa bir neshe miyrasxordıń arzası tiykarında.
- — Wákillik múddeti: Orınlaw ushın aqılǵa muwapıq múddet beriledi.
- — — Bir jıldan aspaw: Process miyras ashılǵannan baslap bir jıldan aspawı kerek.
- Májbúriyat hám wazıypa: Miyrasxor moynına qosımsha wazıypalar jüklew (PK 1132, 1133-statyalar).
- — Wásiyat májbúriyati: Úshinshi shaxslar paydasına múliklik májbúriyat jüklew (Legat).

- — — Múliklik qásiyet: Miyras esabınan qanday da bir múlik yamasa xızmet usınıw.
- — Turaq-jaydan paydalanıw: Basqa shaxsxa turaq-jaydan ómirbaxılıq paydalanıw huqıqın beriw.
- — — Basqaǵa ótpeydi: Bul huqıq satılmaydı hám miyras bolıp ótpeydi.
- — Wazıypa jüklew: Ulıwma paydalı maqsetler ushın háreket qılıw.
- — — Jámáát mápi: Bunı talap qılıw huqıqı anıq bir kreditorǵa berilmeydi.
- — Májbúriy úles: Májbúriyatlar májbúriy úleske tásir etpeydi.
- — — Artıqsha bólimnen: Legat tek májbúriy úlesten artıqsha bólim esabınan orınlanadı.

Túsindiriw hám sxema

Wásiyat májbúriyati (Legat) processı

DIAGRAMMADAǴI BAYLANISLAR

- Wásiyatnama dúziw ’Formanı támiyinlew ’Notarial tastıyıqlaw
- Notarial tastıyıqlaw ’Qaytıs bolǵanda ’Miyras ashılıwı
- Miyras ashılıwı ’Múlik ótiwi ’Miyrastı qabıl etiw
- Wásiyatnama dúziw ’Wazıypa jüklew ’Wásiyat májbúriyati (Legat)
- Wásiyat májbúriyati (Legat) ’Huqıq júzege keliwi ’Legat alıwshı huqıqı
- Miyrastı qabıl etiw ’Májbúriyattı orınlaw ’Legat alıwshı huqıqı
- Májbúriy úles qorǵawı ’Sheklew qaǵıydası ’Miyrastı qabıl etiw
- Legat alıwshı huqıqı ’Ámeliy mısal ’Turaq-jaydan paydalanıw

Derekler

USI TEMANIŃ DEREKLERI

Ózbekstan Respublikasınıń Puqaralıq kodeksi, ekinshi bólim (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

USINILATUǴIN ÁDEBIYATLAR (BAǴDARLAMADAN)

- Yuldashev J.I. Vorislik va oila huquqi. Darslik / yuridik fanlar doktori, professor, O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan yurist O. Okyulovning umumiy tahriri ostida. – T.: TDYUU nashriyoti, 2024. – 295 b. (Asosiy)
- Vorislik huquqi: nazariya va amaliyot. O‘quv qo‘llanma. U. Maxmudxodjayeva, M. Usmonova. Toshkent, 2025. 148 b.
- Fuqarolik huquqi. 2-qism. Darslik. Mualliflar jamoasi. Toshkent, 2017. 428 b.
- Załucki, Mariusz. “Impact of the EU Succession Regulation on Statutory Inheritance.” Comparative Law Review 23 (February 7, 2018): 223. http://dx.doi.org/10.12775/clr.2017.010. (Qo‘shimcha)
- Avsec, Franci. “Legal Framework of Agricultural Land/Holding Succession and Acquisition in Slovenia.” Journal of Agricultural and Environmental Law 16, no. 30 (April 30, 2021): 24–39. http://dx.doi.org/10.21029/jael.2021.30.24. (Qo‘shimcha)

• Szeroczyńska, Małgorzata. “People with intellectual disabilities as heirs. Part 2.” Special School LXXXI, no. 3 (June 30, 2020): 224–35. http://dx.doi.org/10.5604/01.3001.0014.2361. (Qo‘shimcha)

Iqtibas keltiriwden aldın hár bir derekti onıń ámeldegi rásmiy teksti menen salıstırıń.

Oqıw teksti bilimlendiriw maqsetinde jasalma intellekt járdeminde tayarlanǵan. Bul yuridikalıq másláhát emes; iqtibas keltiriwden aldın birlemshi derekler menen tekseriń. Tashkent mámleketlik yuridikalıq universiteti · Shańaraq hám miyras huqıqı.

OXFORDER LLC tárepinen jaratılǵan · Basılım 2026.11